

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ І ГРОМАДСЬКОСТІ

THE PRINCIPLES OF INTERACTION BETWEEN THE NATIONAL POLICE AND THE PUBLIC

Субота С.І.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри економічних дисциплін факультету № 3

Національної академії Національної гвардії України

У статті досліджено принципи взаємодії Національної поліції і громадськості. Запропоновано сукупність принципів взаємодії поліції і громадськості поділяти на дві основні групи: загальні та спеціальні. Визначено основні загальні та спеціальні принципи взаємодії органів внутрішніх справ і населення.

Ключові слова: принципи, принципи взаємодії, поліція, Національна поліція, громадськість.

В статье исследуются принципы взаимодействия Национальной полиции и общественности. Предложено совокупность принципов взаимодействия полиции и общественности делить на две основные группы: общие и специальные. Определены основные общие и специальные принципы взаимодействия органов внутренних дел и населения.

Ключевые слова: принципы, принципы взаимодействия, полиция, Национальная полиция, общественность.

In the article the author investigates the principles of interaction between the National Police and the public. A set of principles of interaction between the police and the public is proposed to divide into the general and special principles. The basic general and special principles of interaction between the bodies of internal affairs and the population are determined.

Key words: principles, principles of interaction, police, National Police, public.

Постановка проблеми. Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємною складовою частиною розбудови в Україні демократичної держави. Створити сильну державу неможливо без розвинутого громадянського суспільства, яке, своєю чергою, стає дієвим чинником державотворення за умови конструктивного та соціально відповідального діалогу з державою в межах правового поля [1].

Держава через державні органи і громадськість, через інститути громадянського суспільства співпрацюють у межах нормативно-правових актів. При цьому взаємодія органів державної влади з інститутами громадянського суспільства відбувається у різних формах: нормотворчій, правозастосовній, правоохоронній [1]. Безпека, громадський порядок, правопорядок у суспільстві та державі забезпечуються взаємодією органів державної влади та громадянського суспільства саме у правоохоронній формі. Інакше кажучи, від ефективності рівня взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства залежить безпека у суспільстві, реалізація нормативно-правових приписів. Показово, що взаємодія Національної поліції та громадянського суспільства проводиться у межах певної системи вимог, які являють собою беззаперечні правила поведінки поліцейських та представників громадськості в процесі їх спільної діяльності. Від досконалості принципів взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства певною мірою залежить кінцевий результат їх спільних дій, досягнення мети спільної діяльності.

Стан опрацювання. Принципи взаємодії поліції та громадськості неодноразово були у центрі уваги науковців. На сторінках юридичної літератури принципи взаємодії досліджували Д.І. Адамович, О.М. Бандурка, О.І. Коваленко, С.Л. Курило, О.Ю. Синявська, В.Д. Сущенко, А.М. Смирнов та ін.

Проте в умовах реформування правоохоронних органів і появи такого якісно-нового державного органу, як Національна поліція, принципи взаємодії поліції та громадськості набувають нової актуальності.

Метою статті є встановлення системи принципів взаємодії Національної поліції і громадськості та їх аналіз.

Виклад основного матеріалу. Принципи діяльності Національної поліції України є складовою частиною правової системи нашої держави. Тобто, зміст принципів взаємодії держави і громадянського суспільства полягає у межах загальної системи координат принципів.

Будь-який державний орган створений державою для виконання її функцій і завдань. Відповідно, кожен орган держави має власну систему координат (принципів), якою має керуватися у процесі здійснення своїх повноважень.

Із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» на законодавчому рівні були закріплені такі принципи діяльності поліцейських: принцип верховенства права; принцип дотримання прав і свобод людини; принцип законності; принцип відкритості та прозорості; принципи політичної нейтральності; принцип взаємодії із населенням на засадах партнерства; принцип безперервності [3].

Варто окремо відзначити, що закріплення на нормативно-правовому рівні вищезазначених принципів діяльності поліції свідчить про те, що держава впроваджує процедури та нормативні акти, які унеможливають здійснення свавільних арештів і затримань, забезпечують захист затриманих осіб від катування та жорстокого поводження, забезпечують охорону мирних зібрань, свободу слова, вираження поглядів і переконань [2, с. 64].

Показово, що нове законодавче забезпечення поліцейської діяльності (Закон України «Про Національну поліцію») закріплює партнерську модель взаємин поліції і населення. Закріплення на законодавчому рівні принципу взаємодії поліції із населенням на засадах партнерства обумовлює співпрацю української поліції в процесі здійснення своїх службових повноважень із інститутами громадянського суспільства.

Проте реалізація окремого відносно самостійного принципу діяльності поліції здійснюється також у межах певних засад, принципів. Іншими словами, принцип взаємодії поліції із населенням на засадах партнерства має власну систему координат (принципів), яка, своєю чергою, є підсистемою принципів права та принципів взаємодії держави і громадянського суспільства.

У юридичній науковій літературі принципи взаємодії поліції із населенням визначають як основні положення, що «відображають найбільш суттєві, головні сторони і прояви взаємодії, відносини і зв'язки, що встановилися в ній; основні прояви суб'єктів взаємодії, засновані на використанні знань і практичного досвіду взаємин органів правопорядку та громадськості. Принципи формулюються в результаті пізнання природи та механізму взаємодії, вони відображають зміст і взаємозв'язки основних компонентів взаємодії як системи» [4].

С.Л. Курило, аналізуючи специфічні риси принципів взаємодії органів внутрішніх справ, відзначає, що вони: по-перше, є похідними від загальних принципів правоохоронної діяльності; по-друге, відповідають загальним принципам державного управління; по-третє, є нормативно визначеними та відповідають загальним принципам нормативно-правового забезпечення; по-четверте, їх різноманітність і значущість для практичної діяльності потребує застосування комплексного підходу для їх дослідження та використання; по-п'яте, їх сукупність являє собою певну систему, де кожний принцип посідає власне місце, що відповідає його функціональному призначенню і значенню для характеристики процесів взаємодії у сфері охорони правопорядку [5].

З огляду на зазначене, маємо підстави констатувати, що принципи взаємодії поліції і громадськості є основними, керівними засадами спільної діяльності поліцейських структур та інститутів громадянського суспільства, які здійснюються з метою забезпечення громадського порядку.

У цьому контексті, на нашу думку, варто зауважити, що принципи взаємодії поліції і громадськості є похідними від принципів поліцейської діяльності, принципів діяльності громадських інститутів, принципів взаємодії держави та громадянського суспільства. Принципи взаємодії поліції і громадянського суспільства є формально визначеними на нормативно-правовому рівні та являють собою складне системне правове явище.

Одним із інститутів громадянського суспільства є громадські об'єднання – добровільні об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів [6].

Положення статті 3 Закону України «Про громадські об'єднання» закріплюють основні принципи організації і діяльності цього інституту громадянського суспільства. До їх числа законодавець відносить принципи: добровільності; самоврядності; вільного вибору території діяльності; рівності перед законом; відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); прозорості, відкритості та публічності [6].

Іншими словами, стаття 3 зазначеного нормативно-правового акта у загальному вигляді закріплює певну систему координат діяльності громадських об'єднань, зокрема, і громадських формувань з охорони громадського порядку. Хоча більш детально принципи організації і функціонування громадських формувань з охорони громадського порядку законодавець встановлює у Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону». До їх числа відносяться принципи: гуманізму, законності, гласності, добровільності, додержання прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності членів цих формувань [7].

Що стосується принципів взаємодії поліції і громадськості, то у юридичній науковій літературі традиційно їх поділяють на загальні і спеціальні [4].

Зважаючи на те, що загальні принципи взаємодії поліції і громадськості є складниками системи принципів взаємодії держави і громадянського суспільства, принципів діяльності поліції, принципів організації і діяльності інститутів громадянського суспільства, на наш погляд, доцільно зупинитися на характеристиці саме спеціальних (організаційно-технічних) принципів. У цьому контексті вважаємо за необхідне окремо відзначити, що саме спеціальні (організаційно-технічні) принципи безпосередньо встановлюють вихідні положення організації і здійснення процесу взаємодії Національної поліції і громадськості.

Аналіз організаційно-технічних принципів взаємодії поліції і громадськості, на наш погляд, варто розпочати з принципів побудови (організації) системи взаємодії.

Зміст принципу спільності інтересів розкривається в тому, що діяльність громадянського суспільства та Національної поліції спрямована на досягнення громадського порядку. Тобто однією із передумов взаємодії інститутів громадянського суспільства та поліцейських структур є спільність інтересів. Спільність інтересів громадськості та поліції в процесі їх взаємодії, на думку Д.І. Адамовича, виражається в їх спільній соціальній ролі – безпечному існуванні суспільства та його громадян [8].

Таким чином, поліція як державний орган і громадські формування як інститути громадянського суспільства спільно діють, переслідуючи єдину мету – гарантувати безпеку суспільству.

Однією із умов, яка гарантує успішну взаємодію громадянського суспільства та поліції, є функціональність механізму взаємодії між її суб'єктами. У зв'язку з цим принцип функціональності є основною засадою організації взаємодії Національної поліції і громадськості.

Відтак, взаємодія вважається ефективною, якщо у разі виходу з ладу одного з її елементів процес взаємодії не припиняється. Приміром, якщо член громадського формування, який мав взяти участь у відповідних заходах разом із працівником поліції, не зміг виконати свій громадянський обов'язок, має бути передбачена можливість його заміни.

Принцип нормованості взаємодії Національної поліції і громадськості вимагає, щоб усі спільні дії, які працівники поліції здійснюють за участю або за допомоги громадськості, і громадськістю зокрема, були передбачені нормативно-правовими актами. Іншими словами, процес взаємодії поліції і громадянського суспільства має суворо відповідати вимогам, встановленим нормативно-правовими актами.

Принцип спеціалізованості характеризується тим, що будь-який прояв соціального управління становить систему, комплекс різних, пов'язаних між собою завдань. Ці завдання неоднакові за своїм значенням, місцем у загальному ланцюгу подій, способами та часом їх вирішення. Необхідно в цьому ланцюгу подій визначити головну ланку, основне завдання, виконання якого дає змогу вирішити всю сукупність проблем [9, с. 32]. Зазначена вимога, на нашу думку, певною мірою стосується і взаємної діяльності поліції і громадянського суспільства щодо охорони громадського порядку.

Таким чином, принцип спеціалізованості полягає у тому, що під час здійснення дій, спрямованих на охорону правопорядку, поліція і громадськість використовують ті сили, форми, методи, засоби, способи, які відповідають їх соціальній природі. Варто окремо зазначити, що реалізація цього принципу забезпечує виключення дублювання дій між суб'єктами взаємодії, а також гарантує уникнення їх підміни.

Звернімо окремо увагу на те, що до числа принципів побудови системи взаємодії поліції і громадськості у юридичній науковій літературі відносять і такі принципи, як ієрархічність, територіальність [4] тощо.

Що стосується другої групи спеціальних (організаційно-технічних) принципів, то до їх числа, на наш погляд, варто віднести принцип безперервності, скоординованості дій, маневреності (оперативності, гнучкості), рівності (паритетності) тощо.

Принцип безперервності взаємодії Національної поліції і громадськості у сфері охорони громадського порядку й боротьби з правопорушеннями полягає у постійному здійсненні узгоджених дій органів внутрішніх справ та громадськості, що виконує правоохоронні функції [8]. Таким чином, сутність принципу безперервності взаємодії поліції і громадськості виражається в тому, що такого роду діяльність є не фрагментарною, короткочасною, а відносно довготривалою, програмним процесом.

Процесу взаємодії поліції і громадськості властивий принцип маневреності (у юридичній науковій літературі цей принцип іноді визначається як принцип оперативності або гнучкості [8]). Сутність цього принципу функціо-

нування взаємодії полягає у тому, що попередньо заплановані спільні дії поліції і громадськості щодо охорони громадського порядку в умовах їх здійснення потребують постійного коригування. Відтак зміна оперативної обстановки потребує зміни застосування сил і засобів і використання запланованих методів, форм і заходів взаємодії поліції і населення.

Принцип скоординованості дій, на нашу думку, «займає» центральне місце в системі організаційно-технічних принципів взаємодії Національної поліції і населення. Деякі автори зазначають, що сутність цього принципу полягає у максимальному використанні можливостей сторін, які взаємодіють [12, с. 79]. На думку В.Д. Суценка, А.М. Смирнова, О.І. Коваленка, А.А. Смирнова, реалізація зазначеного принципу передбачає попереднє вивчення та врахування можливостей суб'єктів, які взаємодіють, тобто специфіки їх функціонування, середовища, сил і засобів, які вони мають, а також прогнозування результатів їх діяльності [11, с. 306].

З огляду на зазначене, маємо підстави відзначити, що координації належить центральне місце у механізмі взаємодії поліції і громадськості. Саме принцип скоординованості дозволяє, з одного боку, узгодити дії між різноплановими за соціальною та правовою сутністю суб'єктами взаємодії; а з іншого, досягти єдності у стратегії і тактичних діях поліції і громадських об'єднань правоохоронної спрямованості.

Принцип рівності (паритетності) взаємодії Національної поліції та громадськості полягає в тому, що поліцейські структури та населення, взаємодіючи у сфері боротьби з правопорушеннями та охорони громадського порядку, виступають як автономні (рівні), невідпорядковані суб'єкти [8]. Рівність, паритетність відносин між поліцією та громадянським суспільством тісно пов'язана з принципами організації і діяльності громадських об'єднань правоохоронної спрямованості та поліції.

Так, одним із принципів організації і функціонування громадського об'єднання є добровільність. Громадські формування правоохоронної спрямованості виникають і діють із метою реалізації своїх потреб у правоохоронній сфері. Згідно із Законом України «Про громадські об'єднання» громадські формування з охорони правопорядку вільні у виборі спеціалізації правоохоронної діяльності, форм і методів цієї діяльності (крім заборонених законом), але в частині реєстрації статутних документів і їх повсякденної оперативної діяльності вони все-таки підконтрольні органам внутрішніх справ [6].

Таким чином, громадські об'єднання правоохоронної спрямованості та поліція є самостійними суб'єктами права і діють незалежно один від одного. Проте у зв'язку з тим, що оперативна діяльність є формою правоохоронної функції держави процеси проведення оперативних заходів за участю громадських об'єднань правоохоронної спрямованості координуються Національною поліцією залежно від поставлених завдань.

Окрім вищезазначених принципів функціонування взаємодії поліції і громадськості, до їх числа деякі автори відносять принцип заохочення, принцип відповідальності за виконання зобов'язання, принцип взаємодопомоги тощо [8].

Враховуючи вищевикладене, на наш погляд, варто окремо підкреслити, що зміст системи принципів взаємодії поліції і громадськості певною мірою залежить від політичного, економічного та соціального розвитку держави та громадянського суспільства. Зазначений перелік принципів взаємодії поліції і громадськості не є вичерпним. Його зміст може бути розширений шляхом деталізації або звужений шляхом узагальнення. Однак наведені вище принципи організації і взаємодії поліції і громадськості науково обґрунтовані та є системою орієнтирів спільних дій працівників поліції і громадськості з метою забезпечення безпеки у суспільстві.

Висновки. Підсумовуючи все вищевикладене у цій науковій статті, маємо підстави зробити такі узагальнення.

Принципи взаємодії Національної поліції і громадськості є основними керівними засадами спільної діяльності поліцейських структур та інститутів громадянського суспільства, які здійснюються з метою забезпечення громадського порядку.

Сукупність принципів взаємодії поліції і громадськості варто поділяти на дві основні групи – загальні та спеціальні.

До загальних принципів взаємодії органів внутрішніх справ і населення відносяться принципи добровільності, дотримання прав людини і громадянина, гуманізму, справедливості, науковості, комплексності, правової впорядкованості, законності, рівноправності, гласності, плановості.

Спеціальні або організаційно-технічні принципи поділяються на дві підгрупи: принципи побудови системи взаємодії (принцип спільності інтересів, функціональності, нормованості, спеціалізованості); принципи здійснення процесу взаємодії, або організаційно-технічні принципи (принцип безперервності, скоординованості дій, маневреності (або оперативності і гнучкості), відповідальності за виконання зобов'язань під час взаємодії, заохочення).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: Роз'яснення Мін'юсту України від 03.02.2011. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11>
2. Денисюк Д.С. Принципи діяльності Національної поліції України: теорія та практика реалізації. Митна справа. № 5 (101). 2015. С. 63–68.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/card2#Card>
4. Синавська О.Ю. Принципи взаємодії персоналу органів внутрішніх справ з населенням. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2010. Вип. 49. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2010_49/49/7.pdf
5. Курило С.Л. Принципи взаємодії органів внутрішніх справ з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та правопорядку. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/3330/%D1>
6. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>
8. Адамович Д.І. Характеристика принципів взаємодії органів внутрішніх справ у сфері правоохоронної діяльності. URL: http://www.bookz.com.ua/26/PD111_06.pdf
9. Государственное управление: основы теории и организации: учебник / под ред. В.А. Козбаненко. М.: Статут, 2000. 912 с.
10. Петров Г.И. Советские административно-правовые отношения. Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1972. 157 с.
11. Організація управління персоналом в ОВС / Суценко В.Д., Смирнов А.М., Коваленко О.І., Смирнов А.А. К.: Академія внутрішніх справ, 1999. 352 с.